

Gaius Julius Caesar – Zápisky o válce galské

Text zachycuje boje Římanů s Galy v roce 56 př. n. l.

Ukázka

Když Caesar odcházel do Itálie, vyslal Servia Galbu s dvanáctou částí jízdy proti Nantuatům, Veragrům a Sedunům, jejichž území se táhne od hranic Allobrogů, Lemanského jezera a řeky Rhodanu až k hlavním alpským hřebenům. Udělal to proto, aby uvolnil cestu přes Alpy, kudy dosud obchodníci procházeli jen s velkým nebezpečím a za cenu vysokých výkupných. Dovolil také Galbovi, aby v případě potřeby nechal legii v těch krajích přezimovat.

Galba zvítězil v několika potyčkách, dobyl několika tvrzí, všechny kmeny k němu poslaly vyjednávače, vydaly rukojmí a uzavřely mír. Galba pak nechal dvě kohorty v táboře na území Nantuatů a se zbylými se rozhodl přezimovat v jedné osadě Veragrů jménem Octodurus. Tato osada leží na malé plošince v údolí a je sevřena ze všech stran vysokými horami. Je rozdělena řekou na dvě části, z nichž jednu Galba nechal Galům, druhou jim nařídil opustit, opevnil ji valem a příkopem a určil svým kohortám k přezimování.

Po určité době vyslal vojáky pro zásoby a průzkumníci mu hned oznámili, že Galové v noci opustili tu část osady, která jim byla ponechána, a že hory okolo jsou plné Sedunů a Veragrů. Galové měli několik důvodů k tomu, aby rozpoutali neočekávaně válku a pokusili se legii zničit: za prvé ji považovali za slabou, protože u ní nebyly přítomny dvě kohorty a mnoho jednotlivců vyslaných pro zásoby. Dále se domnívali, že legie v tak nevýhodném postavení nevydrží ani první útok, když seběhnou z hor do údolí a začnou ji ostřelovat. A nakonec (vlastní důvod povstání, který Caesar jako vždy uvádí na závěr a jakoby mimochodem) těžce snášeli, že jejich děti jim byly odňaty jako rukojmí, a byli přesvědčeni, že Římané neobsadili vrcholy Alp jen proto, aby zajistili bezpečnost cest, ale proto, aby je připojili k sousední provincii.

Jak se to Galba dověděl, hned svolal velitelskou poradu a žádal všechny, aby vyslovili své mínění. Zimní tábor a zvláště jeho opevnění totiž nebylo dokončeno a nebyla zajištěna potrava ani jiné zásoby, protože velitel se neobával, že válka znovu vypukne, když nepřátelé kapitulovali a vydali rukojmí. Jelikož nastalo tak nečekané nebezpečí a bylo vidět, že okolní kopce jsou plné ozbrojenců, a přitom posily ani zásoby nebylo možno po zablokovaných cestách dopravit, padly už návrhy podané úplně beznadějí, aby se zavazadla nechala na místě a aby se legie pokusila prorazit do bezpečí po cestách, kterými přišla. Většina však doporučovala, aby tento plán byl ponechán až pro případ nejvyšší nouze a zatím aby se vyčkalo vývoje situace a přikročilo k obraně tábora.

Po krátkém čase, který sotva stačil na nejnutnější opatření, se nepřátelé na dané znamení seběhli ze všech stran a začali proti valu vrhat kameny a těžká kopí. Dokud byli naši vojáci svěží, bránili se statečně, žádné jejich kopí vržené z valu nechybilo, a jakmile se zdálo, že některá část tábora je v nebezpečí, hned se tam sbíhali a pomáhali. Byli však v nevýhodě, protože když byli nepřátelé po delším boji unaveni, nahradily je čerstvé síly, kdežto naši si to pro nedostatek mužů nemohli dovolit a nejen vyčerpání, ale ani ranění nemohli opustit své místo, ošetřit a občerstvit se.

Když se tak nepřetržitě bojovalo přes šest hodin a už docházely nejen síly, ale i střely, začali naši ochabovat. Nepřátelé zesílili nápor a dali se už do zasypávání příkopu a strhávání valu. Situace začala být vrcholně nebezpečná. Primipilus Publius Sextius Baculus, o němž jsme se zmínili, že ve válce s Nervu utrpěl mnohá zranění, spolu s vojenským tribunem Gaiem Volusenem, statečným a uvážlivým mužem, doběhli ke Galbovi a řekli mu, že zbývá jediná naděje na záchranu: udělat výpad a probít se z obklíčení.

Velitel tedy svolal setníky a nařídil vojákům, aby na chvíli přestali bojovat, jen se kryli proti střelám a trochu si odpočinuli, a jakmile zazní signál, ať vyrazí z tábora a pokusí se zachránit svou statečností.

Co bylo vojákům nařízeno, to také provedli; vyrazili všemi branami a nedopřáli nepříteli ani chvíli, aby si uvědomil, co se děje, a aby se vzpamatoval z překvapení. Válečné štěstí se obrátilo natolik, že nepřátelé, kteří už dříve mohli doufat, že dobudou tábora, byli teď v obklíčení pobíjeni a z více než třiceti tisíc mužů, kteří přitáhli k táboru, jich přes třetinu zahynulo a zbylí se vyděšeně obrátili na útěk a neudrželi se ani v okolních kopcích. Naši se po rozdrčení a rozehnání nepřátelského vojska vrátili zpět do svého opevněného tábora.

Po této bitvě Galba nechtěl znovu pokoušet Štěstěnu a uvědomil si, za jakým účelem chtěl původně nechat legii v těchto územích přezimovat (kvůli uvolnění průsmyků přes Alpy; na podrobení tohoto kraje neměl dost sil). Věci se vyvinuly jinak, než čekal, a byl znepokojen tíživým nedostatkem potravin a píce. Proto příštího dne spálil celou osadu a vyrazil na zpáteční pochod do provincie. Nepřátelé mu v tom nebránili ani ho nijak nezdržovali, a tak převedl legii bezpečně přes území Nantuatů k Allobrogům, kde přezimoval.

Po těchto událostech se Caesar domníval, že Galie je zabezpečena: Belgy porazil, Germány vyhnal a Seduny v Alpách přemohl. A tak na počátku zimy odešel do Illyrie, aby poznal tamější kraje a jejich obyvatele. Tu však v Galii vypukla válka, která vznikla z následujícího důvodu.

Publius Crassus mladší přezimoval se sedmou legií nejbližší oceánu u kmene Andů. Tam, kde tábořil, byl nedostatek potravin, a proto rozeslal k okolním kmenům pro zásoby většinu svých prefektů jízdy a vojenských tribunů. Titus Terrasidius šel k Essuviům a Unellům, Marcus Trebius Gallus ke Coriosolitům, Quintus Velanius s Titem Siliem k Venetům.

Tento kmen má mezi všemi, které žijí při pobřeží, největší moc, protože má nejvíc lodí, na nichž se plaví do Británie, vyniká námořnickým uměním a vědomostmi a na dlouhém úseku po pobřeží, vydaném napospas divokému příboji, mu patří všechny raněné přístavy, takže všichni, kteří se tudy plaví, je musejí užívat a platit jim za to poplatky. (Námořní cesty v antice vedly téměř vždy těsně podle pobřeží, protože ještě nebyla známa kompasová střelka, přesné hodiny ani úhloměrné přístroje, nutné k navigaci na širém moři. Jen v krajní nutnosti se plavci odvážili k přeskoku přes nějaký široký průliv, přičemž udržovali zhruba směr podle směru větru a nebeských těles.)

Venetové se první odvážili zadržet Silia a Velania a koho ještě mohli, protože se domnívali, že za ně dostanou zpět svá rukojmí, která museli Crassovi vydat. A jak už se Galové často rozhodují zbrkle a neuváženě, jejich příklad strhl jejich sousedy, aby ze stejného důvodu zadrželi Trebia a Terrasidia, a jejich předáci se prostřednictvím posílů navzájem zapřísáhli, že vše budou podnikat ve vzájemné shodě a že svůj osud ponесou společně, ať už bude jakýkoli. Podněcovali také ostatní kmény, aby daly přednost po předcích zděděné svobodě před otročením Římanům. Touto myšlenkou rychle vzbouřili celé pobřeží a vyslali k Publiovi Crassovi poselstvo, aby propustil jejich rukojmí, pokud chce dostat zpět své důstojníky.

Jak se Caesar, který byl od vojska dost daleko, o tom od Crassa dověděl, nařídil hned na řece Ligeru (dnes Loire), vlévající se do oceánu, stavět válečné lodě a v provincii odvádět veslaře a najímat námořníky a kormidelníky. Když to zařídil a jakmile to dovolila roční doba, spěchal k vojsku.

Když se Veneti a ostatní kmény dověděly o Caesarově příchodu a pochopily, jakého zločinu se dopustily, když zajaly a uvrhly do pout vyslance, jejichž osoby jsou všem svaté (zde Caesar vědomě klame své čtenáře – důstojníci vymáhající na podrobených kmenech potraviny nebyli v postavení parlamentářů mezi válčícími stranami a neměli tedy právo na ochranu, která vyslancům byla odnepaměti přiznávána), začaly se připravovat na válku podle velikosti nebezpečí, které jim hrozilo. Rozhodli se soustředit pozornost hlavně na loďstvo, na které pro charakter svého území nejvíce spoléhali. Věděli totiž, že tažení podél pobřeží je nemožné, protože mnohé přímořské pláže zaplavuje příliv, a že plavba při pobřeží je obtížná pro ty, kteří je neznají, a pro nedostatek dobrých přístavů. Doufali také, že naše vojsko nebude moci dlouho v jejich krajích pobývat pro nedostatek potravin. A i kdyby všechno selhalo, jsou přece v lodích nejsilnější a naopak Římané nemají žádné. Neznají také oblast, kde chtějí válčit, ani průlivy, přístavy a ostrovy. Veneti si také dobře uvědomovali, že podmínky plavby na uzavřeném moři (jako je moře Středozemní) jsou úplně jiné než na širém a obrovském oceánu.

Vedení těmito úvahami opevnili hradiště, svezli do nich z venkova zásoby a stáhli co nejvíc lodí na území Venetů, kde Caesar měl podle jejich očekávání zahájit boj. Za spojence pro tuto válku si získali Osismy, Lexovie, Namnety, Ambiliaty, Moriny, Diablinty a Menapie a žádali o pomoc i v Británii, která leží za mořem naproti těmto krajům.

Obtíže, o kterých jsme mluvili, se daly skutečně při vedení boje očekávat, ale mnohé důvody zase Caesara k válce pobízely: příkoří spáchané zjetím římských jezdců (nižší římská důstojníci vesměs pocházeli z tohoto stavu, naproti tomu legáti museli být senátorského původu), vzpoura po vyhlášení kapitulace a po vydání rukojmích, spiknutí tolika kmenů a hlavně obava, aby se ostatní národy nedomnívaly, že si to mohou také dovolit, kdyby se tato záležitost zanedbala. Všiml si také, že všichni Galové si přejí změnu poměrů, jsou bojechtiví a jako všichni lidé zcela přirozeně touží po svobodě a nenávidí otroctví. Proto usoudil, že je třeba vojsko rozdělit na víc posádek dřív, než se většina kmenů proti Římanům spikne.

A tak poslal legáta Tita Labiena s jízdou na území Treverů, kteří žijí podél Rýna. Nařídil mu, aby navštívil Remy a ostatní Belgy a udržoval je v poslušnosti a aby odrazil Germány, kdyby se pokusili násilím překročit řeku. Belgové je prý totiž volali na pomoc.

Dále Caesar nařídil Publiovi Crassovi táhnout s dvanácti kohortami legionářů a s mnoha jezdci do Aquitanie (dnešní jihozápadní Francie při Biskajském zálivu), aby tamější kmeny nemohly Galům pomáhat a nespojily se proti němu (další nevyprovokovaný vpád Římanů na území dosud nezávislých a neutrálních kmenů). Legáta Quinta Tituria Sabina poslal s třemi legiemi proti Unellům, Coriosolitům a Lexoviům, aby je zadržoval a rozptyloval. Decimovi Brutovi mladšímu podřídil loďstvo i galské lodě, které nechal shromáždit u Pictonů, Santonů a ostatních podrobených kmenů, a nařídil mu plout proti Venetům, hned jak to bude možné. Sám tam vyrazil s pěšími sbory.

Hradiště Venetů byla vždy umístěna na nejzazších výběžcích pevniny a mysech, takže na ně nemohlo útočit pozemní vojsko, protože vždy dvakrát za dvacet čtyři hodin se z moře přilivem příliv, ani loďstvo, protože za odlivu lodě v průlivech uváznou na mělčině. Proto tato hradiště nebylo téměř možné ani z moře, ani ze souše dobýt. A pokud jsme přece jenom zatlačili moře nasypáním hrází a k hradbám některého hradiště dovedli dobývací valy tak, že se obyvatelé cítili ohroženi a začali se bát o svůj osud, shromáždili velké množství lodí, jichž měli dostatek, odpluli i se svým majetkem do jiného hradiště poblíž, které mělo stejně výhodnou polohu k obraně. Tak to dělali po celé léto, a to tím snadněji, že naše lodě odháněly bouře a na tak velkém a nekrytém moři s velkými vlnami a téměř bez chráněných přístavů byla plavba nesmírně obtížná.

Lodě Venetů byly naproti tomu budované a vystrojené následujícím způsobem: dna mají plošší než naše, aby se mohly snáze plavit po mělčinách a za odlivu; příďe a záďe mají velmi zvednuté, přizpůsobené velkým vlnám a bouřím; lodě jsou celé postavené z dubu, a to tak, že vydrží každou námahu a nepohodu, palubníky mají z trámů stopu silných a stlučených železnými hřebíky tlustými jako mužský palec; kotvy jsou zavěšeny místo na lana na železné řetězy; místo plachet používají kůži a jemně vydělané **jirchy**, buď proto že neznají len a neumějí ho zpracovávat, nebo proto že se domnívají, že plachty by nevydržely bouře a větry oceánu a nepohnuly by tak těžkými lodními trupy, což je pravděpodobnější důvod.

Když se s nimi naše lodě utkaly, měly převahu jen v rychlosti a tím, že byly poháněny i vesly. Všechno ostatní měly lodě nepřátel lepší a vhodnější pro tamní plavební podmínky a pro divoké bouře. Naše plavidla je nemohla ohrozit ani **klounem**, na to byly postaveny příliš pevně a vzhledem k jejich výšce se daly těžko ostřelovat. Ze stejného důvodu bylo obtížné je zahákovat a přitáhnout. K tomu ještě přistupovalo to, že když vypukla vichřice a bylo nutno plout po větru, snášely snadněji bouři, bezpečněji se mohly posadit na mořské dno a za odlivu se nemusely bát balvanů a skalisek. Když se do podobné situace dostaly naše lodě, bylo to vždycky o strach.

Caesar dobyl několik hradišť, ale pochopil, že všechna námaha je na nic, když nemůže nepřátelům zabránit po dobytí hradiště v útěku a nijak jim nemůže uškodit. Rozhodl se tedy počkat na své loďstvo. Jakmile dorazilo a jakmile ho nepřátelé spatřili, asi dvě stě dvacet jejich lodí, skvěle připravených a vystrojených, vyrazilo z přístavu a seřadilo se k bitvě. Ani velitel loďstva Brutus, ani vojenští

tribunové a setníci, kterým byly jednotlivé lodě svěřeny, si nebyli jisti, jak postupovat a jaký způsob boje mají zvolit. Už věděli, že **taranem** nemohou nepříteli způsobit žádnou škodu. A i když na svých lodích postavili věže, přece nebyly vyšší než nepřátelské zádě a z nižší pozice je těžké střílet, a naopak galské střely z výšky byly nebezpečnější.

Jeden prostředek si přesto naši připravili předem a velmi jim pomohl: zaostřené háky pevně nasazené na bidlo a velmi podobné hákům na strhávání hradeb. Když jimi zachytili a napnuli lana, kterými měli nepřátelé **ráhna** připevněna ke stěžňům, a když zabrali vesly a trhli lodí, lana praskla a ráhna se zřítily. A protože galské lodě se mohly spolehnout jen na plachty a **takeláž**, byly úplně k ničemu, když o ně přišly.

Výsledek dalšího boje pak záležel jen na statečnosti, a té měli naši vojáci víc, protože bitva probíhala před očima Caesara a celého vojska a žádný mimořádný čin nemohl ujít pozornosti. Naši vojáci totiž obsadili všechny pahorky a vyvýšeniny, ze kterých byl výhled na moře.

Když nepřátelské lodě přišly o ráhna, byla každá obklíčena dvěma nebo třemi našimi plavidly a vojáci se usilovně snažili proniknout na jejich paluby. Jak si toho barbaři všimli a když už bylo mnoho jejich lodí dobyto, dali se na útěk, protože proti tomuto způsobu boje nenalezli žádnou obranu. Už se obrátili po větru, ale náhle nastalo takové bezvětrí a moře se tak uklidnilo, že se nemohli pohnout z místa. To nám velmi pomohlo, abychom s celou věcí skoncovali (římské galéry nebyly na větru závislé). Naši pronásledovali a dobývali jednu loď po druhé, takže se jich zachránilo jen maličko, když nadešla noc a dostaly se ke břehu. Boj trval nepřetržitě od poloviny dopoledne až do západu slunce.

Touto bitvou skončila válka s Venety a ostatními obyvateli pobřeží. Shromáždila se k ní totiž všechna jejich mládež a všichni dospělí, kteří měli trochu vážnosti a rozvahy, a vrhli do boje všechny lodě, které měli k dispozici. Když o to všechno přišli, neměli se kam uchýlit a čím hájit svá hradistiště. vzdali se proto Caesarovi na milost a nemilost. Caesar usoudil, že je třeba velmi přísně je potrestat, aby v budoucnu všichni barbaři bez výjimky respektovali postavení vyslanců. A tak dal popravít celou jejich kmenovou radu a kmen prodal hromadně do otroctví.

Během těchto událostí ve Venetsku Quintus Titurius Sabinus dorazil s vojskem, které od Caesara dostal, na území Unellů. Těm stál v čele Viridovix, který velel i ostatním kmenům, jež se vzbouřily, a vytvořil z jejich příslušníků vojsko se silnými zálohami. Právě v těchto dnech Aulerkové, Ebuovikové a Lexoviové pobili své kmenové rady, protože nesouhlasily s vyhlášením války, uzavřeli brány a připojili se k Viridovikovi, k němuž se také seběhla z celé Galie spousta zločinců a dobrodruhů, které zlákala od každodenních polních prací naděje na kořist a touha bojovat.

Sabinus se utábořil na místě, které dávalo všechny výhody, a Viridovix rozbil ležení jen dvě míle od něho a každý den stavěl vojsko do bitevního šiku a nabízel bitvu, takže Sabinem nejenže začali opovrhovat nepřátelé, ale začali ho tupit i vlastní vojáci. Nechal vzniknout takový dojem o své zbabělosti, že se nepřátelé odvažovali přicházet až k našemu valu. Dělal to proto, že si myslel, že jako legát si nemůže dovolit svést bitvu s takovou přesilou, a v nepřítomnosti vrchního velitele, leda že by měl nad nepřitelem nějakou výhodu nebo by zaujal zvlášť vhodné postavení.

Když se domněnka o jeho bázlivosti plně prosadila, vybral z pomocných sborů jednoho schopného a chytrého člověka, původem Gala, a přemluvil ho velkými dary a sliby, aby přešel k nepříteli, a zasvětil ho do údajných římských plánů.

Ten potom tedy odešel k nepřítelům a líčil jim strach Římanů, vyprávěl, jak Caesara tísní Veneti, a tvrdil, že Sabinus nejpozději příští noc tajně opustí tábor a potáhne Caesarovi na pomoc. Jakmile to Galové uslyšeli, začali všichni křičet, že taková příležitost k úspěchu se nesmí propást, že je třeba ihned na tábor udeřit. Měli k tomu různé důvody: Sabinovu váhavost v minulých dnech, zprávy přeběhlíka, nouze o potraviny, jimiž se zásobili nedostatečně, a zprávy o úspěších Venetů. Lidé mají sklon věřit tomu, co si přejí slyšet. To všechno je přimělo, aby nepropustili Viridovika a ostatní velitele ze shromáždění dříve, než od nich získali souhlas k útoku na tábor. Když toho dosáhli, s radostí a přesvědčení o jistém vítězství posbírali klesti a proutí na zasypání příkopů a vrhli se k římskému táboru.

Vysvětlivky :

legie – základní jednotka římského vojska o počtu 4500 – 6120 vojáků

kohorta – oddíl římského vojska, desetina legie

jircha – kůže naměkko vydělaná kamencem

ráhno – břevno upevněné vodorovně na stěžni plachetnice otočné kolem jeho osy. Slouží k upevnění ráhmové plachty.

kloun – mohutný hrot, umístovaný na před válečných lodí pod čarou ponoru. Jeho úkolem bylo prorazit bok nepřátelské lodi při čelním útoku (taranu).

tribuni – vyšší důstojníci, tvořili velitelský sbor legie. V jedné legii jich bylo celkem šest. První tribun pocházel ze senátorského stavu, za nepřítomnosti legáta velel legii. Ostatní tribunové bývali středního stavu jezdeckého a pomáhali legátům ve velení legii.

setníci (= centurioni), nižší důstojníci, byli základním velitelským kamenem legie. Každé centurii velel jeden centurio, v jedné legii bylo tedy 59 centurionů.

taran – čelní útok, zteč přímým nárazem

takeláž – celkové oplachtění lodi

Otázky k textu :

- V jaké slovesné osobě vystupuje Caesar v díle a proč?
- S jakými nesnázemi se Římané museli na cizích územích vyrovnávat?
- Jaké taktiky využívali Římané k dosažení úspěchu?
- Vysvětlíte spojení „pokoušet Štěstěnu“.
- Najděte na mapě místa zmiňovaná v ukázce.
- Všimněte si výroku „Lidé mají sklon věřit tomu, co si přejí slyšet.“ Co si o této úvaze myslíte? Mohli byste tuto myšlenku doložit na konkrétním příkladu? Je podle vás lepší slyšet nepříjemnou pravdu?

Zajímavosti :

Mezi setníky (centuriony) panoval velký rozdíl – pro kariérní postup vojáků v legii fungoval pevný řád - tzv. centurionát. Pro dosažení hodností a poct bylo nutné prokazovat neustále odvahu, iniciativu a schopnosti, často též nebezpečně riskovat.

Caesar si v Zápiscích o válce galské povšiml nevšední obětavosti centuriona Marca Petronia, setníka osmé legie, který byl při pokuse vyrazit bránu přepaden přesilou a volal na vojáky svého manipulu: „Společně s vámi se už zachránit nemohu, ale aspoň o váš život přec jenom se postarám, když jsem vás z touhy po slávě uvedl v nebezpečí! S tím se vrhl rovnou doprostřed nepřátel, dva z nich zabil, ostatní zahnal ještě poněkud od brány...tak bojuje za chvíli padl, ale své vojáky zachránil.“

Víte, že odznakem funkce a moci centuriona byla hůl z révy?

Caesarovi je připisována řada výroků :

1. R. 47 př.n.l své vítězství v bitvě u Zelu oznámil římskému senátu slovy

Veni, vidi, vici – Přišel jsem, viděl jsem, zvítězil jsem

2. R. 49 př.n.l překročil se svou družinou řeku Rubikon a vyzval k otevřenému boji Pompeia slovy

Alea acta est – Kostky jsou vrženy

Vymyslete běžné životní situace, kde byste mohli Caesarovy výroky použít.

Použitá literatura :

Dorazil, Otakar : Poklady starověkého písemnictví, nakl. Josef Hokr, Praha 1947